

2. Быховская И.М. Физическая культура // Культурология. XX век: Энциклопедия. Т.2. – Спб.: Университетская книга, 1998. – С.294-296.
3. Визитей Н.Н. Физическая культура и спорт как социальное явление. – Кишинев: Штиинца, 1986. – 160с.
4. Виленский М.Л., Беляева В.А. Физическая культура в самовоспитании личности будущего учителя. – М.: МАПИ, 1985. – 57 с.
5. Выдрин В.М., Волохов В.К., Лотоненко А.В. Физическая культура студентов вузов. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1991. – 127 с.
6. Николаев Ю.М. Физическая культура. Человеческое измерение // Теория и практика физической культуры. – 1999. – №7. – С.2-7.
7. Новиков А.Д. Физическое воспитание // Теория и методика физического воспитания. Т.1: Общие основы теории и методики физического воспитания. – М.: ФИС, 1976. – 303 с.
8. Новиков Б.И. Физическая культура личности: сущность, структура, пути формирования // Физическая культура личности студента. – М.: МГУ, 1989. – С.8-16.
9. Слатенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: Инновационная деятельность. – М.: Магистр, 1997. – 223 с.
10. Столяров В.И. Философско-культурологический анализ физической культуры // Вопр. философии. – 1988. – №4. – С.78-91.
11. Шиян Б.М., Папуша В.Г., Підвисоцький О.І. Роль педагогічно-спортивної майстерності у професійній підготовці учителя фізичної культури // «Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні»: Матеріали першої республ. конф. – Луцьк: Надстир'я, 1994. – С.185-187.

Галина ЧИРІКОВА

© 2009

МІСЦЕ РЕЛІГІЙНОГО ВИХОВАННЯ У НІМЕЦЬКІЙ СІМ'Ї

Вступ. Релігія як один з основних соціальних інститутів традиційно відігравала велику роль у житті суспільства. Звернення до релігії як до скарбниці духовної культури людства у сучасних умовах переоцінки вартостей є логічним і закономірним явищем, адже адекватне сприйняття релігійних постулатів і їх відповідність нагальним соціально-культурним потребам забезпечує духовне збагачення усіх сфер нашого життя.

На розвиток дитячої особистості, як відомо, впливає не тільки родина. Так чи інакше малюк, а пізніше підліток, зазнає впливу близького йому соціального середовища, відокремити від якого дитину неможливо і не потрібно. Але залежно від того, яку роль у вихованні приділяється батьками моральному аспекту, залежить стійкість їх нащадків перед негативними факторами вулиці та оточення. Зважаючи на це, все більшого значення у сучасному світі знецінених норм людського співіснування набувають сімейні традиції та духовне багатство родини, які засновані у більшості випадків на 10 Божих заповідях.

Вилучення будь-яких проявів релігійного виховання з офіційної вітчизняної педагогіки Радянської України опосередковано призвело до кризи вітчизняної сім'ї наприкінці ХХ ст. Однак дослідження закордонної педагогічної спадщини, зокрема, Німеччини, у якій релігійне виховання займає чільне місце, допоможе Україні по-новому усвідомити цінності релігійного характеру та уможливить застосування позитивного досвіду надбань німецької родини в галузі релігійного виховання на теренах вітчизняної педагогіки.

Німеччина завжди вважалась країною з особливим ставленням до релігії, що, передусім, виявлялось у беззаперечному визнанні Бога та правильності його діянь. Ця тенденція виникла ще у часи Середньовіччя, коли головним об'єктом вивчення філософів, вчених та педагогів став Бог, його беззаперечна влада над людиною та гріховність всього живого на землі. Це призвело до надання особливого значення релігійному аспекту у вихованні дітей. Починаючи з VII ст. і закінчуючи XIX ст., більшість розвинених країн були об'єднані непохитною вірою в Бога. Втім, релігійне виховання у Німеччині відрізнялось від, скажімо, слов'янського, що пояснюється відмінностями у різних для ФРН та України гілках християнства. В «Енциклопедії сімейного виховання і навчання» Е.Брейтфуса (1899) зазначалось: «У сім'ях релігійне виховання німецьких дітей зводиться до розвитку релігійного та морального настрою, до насадження почуття Божої

волі, сподівань на його милосердя та впевненості у високому значенні порядного життя» [1, 24]. Не дивлячись на те, що у ХХІ ст. спостерігається зміщення ідеалів духовних цінностей на пріоритети у накопиченні матеріальних, Німеччина і сьогодні вважається країною, де більшість дітей виховується з твердою впевненістю в існуванні Бога та з вірою у непохитність його настанов. Так, за результатами останніх опитувань населення ФРН, 37% репрезентантів вважають, що у батьківському домі дитина повинна передусім отримати поштовх до вивчення релігії та питань віри; 25% опитаних переконані, що у вихованні повинні домінувати тверда віра в Бога та релігійна освіта і це при тому, що 10 років тому тільки 13% дотримувались такої думки [2].

Об'єднання НДР та ФРН у 1991 році і активний пошук національної ідеї для тепер знову єдиної держави призвели до підвищення уваги загалом до важливості релігійного виховання для сучасної дитини, наслідком якого була поява великої кількості наукових робіт з цього питання. Місце релігії у сучасному сімейному вихованні Німеччини стало об'єктом досліджень багатьох педагогів та теологів країни: М.Трайтмайєр («Чи потрапить моя собака на небо? Маленький довідник для важких дитячих питань», 1996); Ф.Гарц («Розмови про Бог з дітьми», 1997); Р.Шіндлер («Виховувати надію. Бог у дитячому повсякденні», 1999); Г.Бюшер («Розмаїття релігій та єдинство Бога», 1999); «Роздуми щодо інтеррелігійного діалогу у родині», 2004); М.Творушка («У гостях у світових релігій. Подорож для батьків і дітей», 2000); М.Касман («Що ви бачите у небі? Проповіді та окремі твори», 2000); «Перемогти насилля. Декада Світової ради церков», 2002); «Церква і сім'я», 2002); А.Райндерс («Дітям потрібен Бог», 2001); «З дітьми до церкви», 2006); «Діти питають про віру – батьки відповідають», 2006); А.Оелер («Як багато релігії потребують діти?», 2006); М.Шнабель («Роздуми про Бога та світ. Як ввести дітей у світ їх перших філософських питань», 2007).

Теоретичний аналіз робіт вказаних авторів допоміг визначити, яке місце у сімейному вихованні Німеччини займає його релігійний аспект.

Формулювання цілей роботи. Демократичні перетворення, що відбуваються останнім часом у світі, вимагають переосмислення ролі, завдань, законодавчого підґрунтя та значення релігійного виховання в окремих країнах, тому ми у своєму дослідженні ставимо за мету:

- розкрити зміст поняття «релігійне повноліття», специфічного для Німеччини прояву Закону про релігійне виховання дітей;
- визначити місце релігійного виховання у німецькій родині.

Результати дослідження. Змалку, спостерігаючи за способом життя своїх батьків, переймаючи у них норми поведінки, дитина вчиться правилам співіснування у світі. Звісно, безпосередньо від батька та матері залежить те, який стиль виховання буде обраний для малюка, але саме його релігійному аспектові надається перевага багатьма німецькими родинами. Віра створює фундамент у вихованні дитини. 10 Божих заповідей, основними з яких є: «Не вкради», «Не вбий», «Не обмани» залишаються актуальними і у новому тисячолітті й являють собою основу для розвитку етичних цінностей людини [3].

Релігійне виховання – це процес, в результаті якого віруючим індивідам та групам людей планомірно та цілеспрямовано вселяється певний світогляд, норми поведінки та внутрішніх відносин, що є типовими для окремого віросповідання [4, 103].

Безумовно, для кожної окремої країни процес виховання дітей багато в чому залежить від особливостей менталітету народу, історичних та економічних умов його існування. Для німецького народу притаманною є риса чіткого виконання законів, що певним чином відобразилось і на сімейному вихованні. Специфічним для релігійного виховання у німецьких родин є дотримання такого пункту, як «релігійне повноліття» - права дитини самій обирати релігійну приналежність, що зафіксоване у Законі про релігійне виховання дітей (закон вступив у силу 1.01.1922 і той факт, що вже 86 років він діє, яскраво свідчить про правильність його змісту). Згідно з цією постановою, батьки повинні виконувати наступні вказівки:

- якщо дитині виповнилось 10 років, вони повинні зважати на відсутність у неї бажання доєднатись до нової релігійної конфесії;
- дитина, якій виповнилось 12 років, не може проти своєї волі виховуватись у новій релігійній конфесії;
- з 14 повних років для дитини настає «релігійне повноліття», що дозволяє їй самій обирати, яким буде її подальший релігійний шлях. З цього часу вона може відмовитись від відвідування релігійних занять у школі [5].

Закон про релігійне виховання дітей має на меті контролювати процес втручання батьків у віросповідальні пріоритети своїх синів та дочок у їх прагненні до віри, спілкування з церковнослужителями або у відмові наслідувати релігійне світосприйняття батьків і знайшов своє вираження у 14 статті Конвенції з дитячих прав Організації об'єднаних націй. Її основна вимога до усіх країн-учасниць – поважати право дитини на свободу думок, сумління та релігії, та обов'язки батьків скеровувати дитину у дотриманні цих прав.

Той факт, що вже майже 90 років дорослі громадяни Німеччини керуються цим законом і залишають дитині її право вирішувати, яку частину її життя має займати Бог, свідчить про високий рівень демократії у вихованні ФРН.

Релігія надає великі шанси покращити виховний процес у сім'ї. У сучасному жорстокому світі діти повсякчас змушені спостерігати (безпосередньо чи за допомогою засобів масової інформації) картини війни, терору та насилля, багато з яких відбувається через несприйняття прибічниками однієї релігії переконань прихильників іншої. На світових релігійних конгресах останнім часом домінує один лозунг: «У світі неможливий мир, допоки не настане мир між релігіями. Миру між релігіями не буде, допоки між ними не розпочнеться діалог. Діалогу між релігіями не буде, аж поки люди не вивчать їх» [6]. Батьки є у змозі виховати свою дитину у інтеррелігійному стилі, змалечку привчаючи її до поваги, розуміння, толерантності до інших релігій, для чого, знову ж таки можна скористатися десятьма Божими заповідями.

На цей час у Німеччині майже 62 мільйони людей визнають себе християнами. З них 31,2 мільйони є греко-католиками, 30,8 – евангелістами, існує безліч християнських товариств [7]. Це церковне розмаїття допомагає батькам на прикладі своїх родичів, знайомих чи сусідів довести дитині можливість існування не однієї церкви.

Туризм, певні негативні політичні ситуації в окремих країнах зробили в останні роки всю Європу, включаючи і Німеччину, інтернаціональною, тому логічним став потік дитячих запитань на кшталт «Чи є Аллах також Богом?», «Кому молиться моя мусульманська подруга?» (в Німеччині проживають близько 3 млн мусульман), «Якщо індуїсти моляться статуям, то вони - прибічники ідолів?», «Чому на моєму дні народження Мустафа не їв печені зі свинини?».

Особливо важка релігійна ситуація виникає у сім'ях, де батьки належать до різних віросповідань. Дитина, до того часу, коли вона сама зможе обрати одне з них, знаходиться під впливом батька й матері. У цьому випадку батькам дуже важливо знайти компроміс і обрати спільний курс у релігійному вихованні малюка. Свари та непорозуміння з цього питання тільки зашкодять дитині, а от прийняття позитивного рішення надасть їй чудову можливість ознайомитись з традиціями та звичаями принаймні двох різних віросповідань.

На запит Федерального міністерства сім'ї Інститут демографії провів опитування щодо цінностей у вихованні і ставленні німецьких громадян до релігійного виховання. Результати цього дослідження, опубліковані 2006 року, досить яскраво відображають те, як відноситься Німеччина початку XXI ст. до релігії у сімейному вихованні:

- 25% опитаного населення вважає, що діти повинні отримати у батьківському домі елементарну релігійну освіту;
- мешканці колишньої НДР більш нейтрально у порівнянні з жителями ФРН до 1991 року ставляться до важливості релігійного виховання дітей у сім'ї;
- простежується пряма залежність кількості дітей від того, чи є релігійно позитивно налаштовані дорослі.

Батьки маленьких дітей значно більше цікавляться релігійним вихованням, ніж ті дорослі, діти яких старше за 14 років. 40% батьків і матерів дошкільного віку вважають релігійне виховання важливим, а серед батьків доросліших дітей – 29% . У той час, коли 32% батьків дошкільного віку вважають, що малечі треба прищеплювати глибоку та непохитну віру у Бога, тільки 21% батьків старших дітей розподіляють цю думку [2].

Отже, питання релігійного виховання цікавлять, передусім, батьків, чиї діти ще не ходять до школи, що пояснюється тією обставиною, що у школі проблемою виховання, у тому числі й релігійного, займаються ще й педагоги та психологи, а у віці до 6 років це питання, здебільшого, вирішується виключно батьками. При цьому цікавим видається той факт, що жінки надають питанням релігійного виховання значно більше уваги, ніж їх чоловіки. 42 % намагаються виховати своїх дітей у релігійному дусі (з них 28% - у стилі глибокої віри). А от що стосується чоловіків, то з них тільки 31% надає перевагу релігійному вихованню своїх дітей (і відповідно 21% вважають його конче необхідним) [2].

Як відомо, 5 земель сучасної ФРН утворювали до початку 90-х років минулого століття окрему державу – НДР, економічний, соціальний та суспільний устрій якої зазнавав великого впливу радянського Союзу. Місце релігії у повсякденному житті її громадян довгий час офіційно, а пізніше і фактично, не було головним, що, безумовно, вплинуло на позицію молодих батьків, які мешкають на території колишньої Німецької Демократичної Республіки. Так, абсолютна більшість опитаних у східній Німеччині не бачить різниці у тому, релігійним буде виховання її дитини, чи ні. Отже, можемо спостерігати пряму залежність між тим, як виховувались батьки дитини, і які пріоритети у вихованні своїх нащадків вони обирають. Втім, різниця у такому ставленні між мешканцями східної і західної Німеччини поступово знівелюється, що є логічним наслідком єдиних для колишніх республік напрямків розвитку.

Яскравим свідченням є також і той факт, що з 100 опитаних громадян Німеччини, що не надають уваги релігійному аспектові виховання дитини у сім'ї, 55% не мають жодної дитини (у родин з протилежною позицією це тільки 46%). При цьому 41% сімейних пар з негативним або нейтральним ставленням до релігії мають трьох і більше малюків, у той час, коли у релігійних родин ця кількість складає лише 13% [2].

З XVIII ст. у Німеччині почали поширюватись так звані дитячі богослужіння, на яких пастор проводить бесіди з дітьми від 6 до 12 років. Це своєрідна допомога церкви батькам, у рамках якої хлопчики та дівчатка можуть поставити запитання людині, компетентній в області біблійних подій та героїв. Як бачимо, батьки у ФРН не залишаються наодинці з важкими ситуаціями стосовно Бога та його діянь, знаходячи підтримку у виховному процесі у вигляді представників церкви.

Ще одним доказом того, що католицька церква всебічно підтримує молодих батьків у релігійному вихованні дітей, є проведення постійних релігійних акцій Асоціації німецьких католиків імені святого Боніфатія (остання відбулася в м.Мюнстер 2007 року), метою яких є посилення уваги до стану релігійного виховання у німецьких сім'ях. Під час конференції минулого року Кардинал Штецінські заявив: «І мати, і батько є прикладом для дитини, а сім'я є першим і найкращим місцем виховання віри. У домашньому середовищі підростаюче покоління може вчитись довіряти батькам, братам і сестрам, а також Богові» [8]. Отже, навіть церква дотримується думки, що найближче середовище дитини - сім'я – є основним фактором її майбутнього світосприйняття і тому релігійне виховання, що здійснюється батьками й матір'ю, не можуть бути гідно замінені будь-яким іншим середовищем.

Звичайно, не можна стверджувати, що позиція німецьких громадян стосовно релігійного виховання у сім'ї є виключно позитивною. Так, 15% дорослих вважає, що вони не бачать різниці у тому, чи присутні релігійні принципи у вихованні їх дитини, 4% впевнені, що релігійне виховання негативно впливає на розвиток дитячої особистості [2]. Але, враховуючи вище викладені факти, можна констатувати чітку позитивну тенденцію до виховання дітей дорослими ФРН у дусі релігійних засад.

На основі проведеного нами дослідження та після ґрунтовного аналізу аутентичних джерел, маємо можливість зробити наступні висновки:

- право дитини на самостійне обрання релігійної приналежності після 14 років, зафіксоване у Законі про релігійне виховання під назвою «релігійне повноліття», надає дитині можливість обирати свій подальший релігійний шлях незалежно від того, до якої конфесії належать її батьки;

- чверть дорослого населення Німеччини вважає доцільним вивчення дітьми основ релігії ще у дошкільному віці, оскільки у цей період формуються етичні норми поведінки та спілкування з іншими;

- у сім'ях, де спостерігається збереження традицій релігійного виховання, кількість дітей більша, ніж у релігійно нейтральних родин;

- католицька церква Німеччини надає всебічну допомогу молодим батькам у релігійному вихованні дітей;

- релігійне виховання є однією з основних складових сучасного виховання дітей у німецьких родин.

Питання про збереження сім'ї та зменшення кількості розлучень в Німеччині, як і в усій Європі, є досить актуальним. Дедалі поширенішою серед дорослих у німецьких родин є думка, що причина цієї проблеми криється у послабленні віри у Бога та у відході від християнських принципів співіснування. Релігійне виховання, яке має на меті духовний розвиток особистості,

сприяє появі почуття відповідальності, гарних звичок, вміння знаходити вихід з важких ситуацій, безперечно, допоможе вирішенню цієї та інших духовних та соціальних проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брэйтфус Э.Л. Семейное воспитание в Германии // Энциклопедия семейного воспитания и обучения. Выпуск XIX. – СПб.: «Родительский кружок» при Педагогического музея В. – уч. зав. в СПб., 1899. – 36 с.
2. Einstellungen zur Erziehung. Kurzbericht zu einer repräsentativen Bevölkerungsumfrage im Frühjahr 2006 // <http://www.bmfsfj.de/bmfsfj/generator/RedaktionBMFSFJ/Abteilung2/Pdf-Anlagen/einstellungen-zur-erziehung,property=pdf,bereich=,sprache=de,rwb=true.pdf>
3. Kaessman M. Kirche und Familie // http://www.familienhandbuch.de/cmain/f_Fachbeitrag/a_Erziehungsbereiche/s_673.html
4. Мудрик А.В. Социальная педагогика: Учеб. Для студ. пед. вузов / Под ред. В.А. Славенкина. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 184 с.
5. Gesetz über die religiöse Kindererziehung. Basisdaten // <http://de.wikipedia.org/wiki/Religionsmündigkeit>
6. Überlegungen zum interreligiösen Dialog in der Familie Hans Büscher // http://www.familienhandbuch.de/cmain/f_Fachbeitrag/a_Erziehungsbereiche/s_907.html
7. Deutschland. Bevölkerung. Weltanschauung // <http://de.wikipedia.org/wiki/Deutschland#Weltanschauungen>
8. Акція Асоціації німецьких католиків імені св. Боніфатія // <http://www.radiovaticana.org/ucr/Articolo.asp?c=165569>